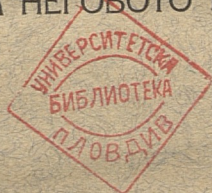

Българско Земледѣлско Дружество
Научно-просветенъ отдѣлъ.

Г. С. Хлѣбаровъ
Ред. доцентъ въ Агрономич.
факултетъ на университета.

НАШЕТО ПТИЦЕВЪДСТВО

И МЪРКИ ЗА НЕГОВОТО ПОВДИГАНЕ

СОФИЯ
1926

W, № 1171

Печатница „Ив. К. Божинов“
на Спасъ и Никола Божинови — София
ул. Солунъ — 30.

Нашето птицевъдство и мърки за повишаването му^{*)}

Въ една конференция на индустриалцитѣ презъ есента на 1925 год. днешниятъ министръ на земледѣлието г. Д. Христовъ, тогава министръ на търговията, при разискванията по износа говорейки за стабилността на българския левъ каза :

„Въ този моментъ нашиятъ левъ е незасегнатъ, защото се носи на крилетѣ на нашата кокошка, но нека не се забравя, че и неговата устойчивостъ се брани отъ една слаба черупка, каквато е тази на яйцето, което днесъ поддържа неговия стабилитетъ“.

Съ тези си думи министрътъ е констатиралъ единъ фактъ, който мнозина, които не боравятъ отблизо съ стопански въпроси, не сж подозирали и не подозиратъ дори. А този фактъ е, че нашето птицевъдство, съ колкото и голѣмо пренебрежение да се отнасяме къмъ него е единъ отъ малкото стълбове, които крепятъ днесъ финансово България.

Кои сж тѣзи стълбове? Ако хвърлимъ единъ погледъ върху цифритѣ, които ни дава официалната статистика, ние ще констатираме, че презъ изтеклата 1925 година първо мѣсто въ нашия износъ, който възлиза на 5,642,466,008 лева, заема тютюнътъ съ 2,329,022,621 лева или 41.3% отъ цѣлия ни износъ; на второ мѣсто стоятъ зърненитѣ храни, стойността на главнитѣ отъ които — пшеницата, царевичата и ечмика заедно, възлиза на 1,024,254,118 лева и съставя

^{*)} Рефератъ четенъ на общото годишно събрание на Българското Земледѣлско Дружество на 16 май 1926 год.

18.1% отъ цѣлия износъ, а на *трето* мѣсто идватъ яйцата, стойността на които възлиза на 738,439,425 лева или кръгло $\frac{3}{4}$ милиарда лева и съставя $\frac{1}{7}$ отъ цѣлия ни износъ.

Ако се взематъ, обаче, царевицата, пшеницата и другитѣ зърнени храни като отдѣлни износни артикули, тъй както се взематъ яйцата като отдѣленъ артикулъ отъ групата животински произведения, тогава яйцата изпъкватъ въ износната ни търговия за изтеклата 1925 год. на *второ* мѣсто следъ тютюна, защото стойността на изнесената царевица е била 638,901,171 лева и съставя 11.3%, тая на пшеницата — 279,910,442 лева и съставя само 4.9% отъ цѣлия ни износъ.

Това видно мѣсто въ нашата износна търговия яйцата заематъ не случайно само презъ последната 1925 година. Презъ 1924 год. по стойност изнесенитѣ яйца сж заемали *трето* мѣсто следъ тютюна и царевицата; презъ 1923 год. — *четвърто* мѣсто — следъ тютюна, пшеницата и царевицата; презъ 1922 год. — *трето* мѣсто — следъ тютюна и пшеницата. Тенденцията, обаче, е къмъ постоянно увеличаване количеството на изнасянитѣ яйца, особено презъ последнитѣ години. Това се вижда отъ следнитѣ цифри:

Година	Изнесени яйца	
	килограми	стойностъ въ лева
1921	2,686,321	109,812,353
1922	5,829,372	483,396,443
1923	4,028,945	291,415,144
1924	9,256,844	572,892,376
1925	1',035,690	738,439,425

Трѣбва да се отбележи, обаче, че цифрата на изнесенитѣ презъ 1911 год. яйца 13,940,700 кгр. все още не е достигната.

Отъ приведенитѣ цифри се вижда ясно, че яйцата — най-важниятъ продуктъ отъ птицевѣдството, дѣйствиелно сж единъ отъ главнитѣ стълбове, които днесъ крепятъ стопанска България.

Щомъ птицевѣдството се очертава като единъ толкова важенъ клонъ на народното ни стопанство, крайно наложително е *най-после* да се напустне пренебрежителното отнасяне къмъ този тъй нареченъ „дребенъ“ отрасълъ на земледѣлското стопанство. Птицевѣдството не е вече „дребенъ“ отрасълъ отъ народното ни стопанство, щомъ изнесенитѣ произведения отъ него възлизатъ на повече отъ $\frac{3}{4}$ милиарда лева¹⁾ и заематъ *второ* или *трето* мѣсто отъ цѣлия ни износъ.

Какво сме направили ние българитѣ за развоя и подобрението на този толкова важенъ клонъ на нашето стопанство? Какво е направила държавата, какво сж направили окръжнитѣ съвѣти, какво е направило Българското земледѣлско дружество, какво е направилъ Общия съюзъ на земледѣлскитѣ кооперации и другитѣ кооперативни съюзи?

Като изключимъ дѣйността на съюза на яйчаритѣ, които непрестанно работи за организирането на износната ни търговия съ яйца и на голѣмата експортна данска къща Робинзонъ-Андерсенъ, която изнася значителни количества отъ хубавитѣ български яйца, презъ Дания, чакъ въ Стокхолмъ, подъ дански етикетъ, друго почти нищо сериозно, въ по-голѣмъ мащабъ, не се върши.

За много по-маловажни стопански отрасли държавата прави голѣми жертви — азъ припомнямъ захарното производство, изкуственото подържане на разни други отъ маловажно значение индустрии, а на птицевѣдството, което при днешното си примитивно състояние, следъ като задоволява, напълно вътрешната консумация на яйца и птици дава на страната единъ износъ отъ $\frac{3}{4}$ милиарда лева, не се отдава подобаващо внимание.

¹⁾ Заедно съ изнесенитѣ презъ 1925 год. кокошки — 761,620,966 лева.

А възможноститѣ да се увеличи дохода отъ нашето птицевѣдство сж голѣми и сравнително лесно постижими. Споредъ последното преброяване отъ 1920 г. въ България е имало 7,294,035 домашни птици, отъ които 6,545,892 кокошки*). На 1000 хектара площъ се падатъ 634 кокошки т. е. малко повече отъ $1\frac{1}{2}$ кокошка на 1 ха или 10 декара пространство. На 1000 жители се падатъ 1350 кокошки (пресмѣтнато само за селата — 1523), т. е. по-малко отъ $1\frac{1}{2}$ кокошка на човѣкъ, тогазъ когато въ Дания и Америка се падатъ по $4\frac{1}{2}$ кокошки на човѣкъ, или 3 пѣти повече.

Ако вземемъ за норма броя на кокошкитѣ въ Дания, който възлиза на около 12 милиона, ние би трѣбвало да имаме поне 20 милиона кокошки, още повече, че по повърхность България е почти три пѣти по-голѣма отъ Дания. Това би означавало едно увеличение срдѣно по 25 кокошки на домакинство.

Можете ли си представи какво би било положението на България, ако тя би могла да постигне това — да утрои броя на кокошкитѣ си. Ще се опитамъ въ едри линии да обрисувамъ това положение.

Ако отъ новитѣ $13\frac{1}{2}$ милиона кокошки $\frac{2}{3}$ сж носачки и снасятъ срдѣно по 100 яйца въ годината, ние ще имаме единъ новъ износъ на яйца — при сжщата вътрешна консумация — отъ 900,000,000 яйца = на 56,000,000 кгр. на стойность кръгло 4,150,000,000 лева. Заедно съ сегашния износъ, целиятъ износъ на яйца би стигналъ цифрата 5 милиарда лева, т. е. цифрата на цѣлия нашъ днешенъ износъ, който презъ 1925 год. възлиза на 5,642,466,008 лева. Този резултатъ се получава при носливостъ 100 яйца годишно. При едно повишение на носливостъта на 150 яйца срдѣно годишно, нѣщо постигнато въ страни като Дания и Америка, горната цифра би се увеличила съ нови 2.5—3 милиарда лева.

*) Гжскитѣ възлизатъ на 338,130, пуйкитѣ — на 249,554 патицитѣ — на 160,459.

Но нека не мечтаемъ да стигнемъ отведнажъ Дания. Ако броятъ на кокошкитѣ у насъ се увеличи срдѣно не съ 25 кокошки на домакинство, а само съ 4—5, нѣщо твърде лесно постижимо, броятъ на нашитѣ кокошки ще се увеличи съ около 2— $2\frac{1}{2}$ милиона. Ако чрезъ полагане малко повече грижи за кокошкитѣ по отношение развъждането, храненето и гледането, успѣемъ да увеличимъ днешната носливостъ на нашитѣ кокошки, чийто размѣръ ние за съжаление още точно не познаваме, съ 15—20 яйца годишно, нѣщо сжщо така не толкова трудно постижимо, ние ще имаме едно увеличение на износа на яйца съ около 1,300,000,000 лева, а цѣлиятъ ни износъ на яйца би се утроилъ и би надхвърлилъ цифрата 2 милиарда лева.

Това е една задача на нашата стопанска политика лесно и бързо постижима и нейното реализиране би било отъ огромно значение за стопанското заздравяване на нашата страна.

За повдигане на птицевѣдството се изискватъ по-малко срдѣства и не толкова голѣми материални жертви. Благодарение на бързото развъждане на кокошкитѣ, тѣхното подобрене може да се постигне въ сравнително кратко врѣме. Увеличаване носливостъта на нашитѣ кокошки, увеличаване на живото имъ тегло, подобрене качеството на месото имъ и пр. сж нѣща сравнително лесно постижими чрезъ подборъ, подобreno отгледване на малкитѣ пилета, целесобразно хранене и евентуално презъ кръстосване. Въвеждането на една по-едра кокошка за месо и яйца, каквато е Плимутъ-Рокъ и Виандотъ, въ извѣстни райони и стопанства, е работа, сжщо така осществима.

Макаръ, че за сега, износътъ на кокошки за месо е още незначителенъ, има изгледи да се увеличи до значителни размѣри следъ уреждането на директнитѣ параходни съобщения между черноморскитѣ пристанища и Англия и построяване хладилници въ страната, съгласно договора за концесията за износъ на преработени продукти отъ свинско месо.

Тенденцията за засилване на този износъ вече се забелязва. Това се вижда отъ долнитъ цифри:

ГОДИНИ	Изнесени птици	
	броя	стойностъ въ лева
1921	408,207	12,105,590
1922	335,122	15,932,553
1923	111,825	6,138,056
1924	325,891	15,830,237
1925	470,020	23,181,541

Цифрата на изнесенитъ презъ 1911 год. кокошки — 774,762, разбира се, още не е достигната.

До преди нѣколко години нашитъ кокошки се изнасяха главно за Австро-Унгария, Гърция и Турция; презъ най-последнитъ години обаче, положението се съществено измѣни, като износътъ за Австро-Унгария и Турция значително намалѣ, а Италия зае първо мѣсто въ износната ни търговия съ кокошки.

Това се вижда отъ табличката на стр. 9.

Отъ цифритъ въ нея се вижда, че нашитъ кокошки, макаръ и бавно, започватъ да проникватъ и на западнитъ пазари, особено на Италианския (Милано).

Отъ това обстоятелство, че изгледитъ за износъ на кокошки за месо се увеличаватъ, птицевъдството добива още по-голѣмо значение за народното ни стопанство и нуждата отъ неговото подобрене става още по-належаща.

За да се постигне, обаче едно бързо подобрене на нашитъ кокошки и се увеличи тѣхния брой, необходимо е държавата да се рѣши на по-голѣми стопански жертви. Ако държавата се реши вече да участвува

Години	Турция		Гърция		Франция		Италия	
	Брой	Стойностъ въ лева	Брой	Стойностъ въ лева	Брой	Стойностъ въ лева	Брой	Стойностъ въ лева
1921	404,748	12,010,820	616	19,375	2,175	53,220	42	985
1922	286,502	13,444,421	5,253	220,496	33,488	1,746,419	2 162	83,948
1923	41,854	2,438,677	1,174	52,282	8,903	544,474	51,814	2,653,960
1924	3,159	157,192	44,210	2,437,766	37,713	1,766,580	235,758	11,466,390
1925	270	13,100	159,595	7,941,576	43,794	2,174,242	261,710	12,802,158

съ 140,000 английски лири—на 94 милиона лева въ едно предприятие, което цели повдигането на свиневъдството въ нашата страна и което обещава да дава ежегодно една свръхпечалба на народното ни ступанство отъ около 400,000,000 лева, вследствие преработването на излишците отъ зърнени и др. храни въ свинско месо за износъ, мисля, че държавата не трѣбва да се колебае да хвърли поне 30—40 милиона лева за организиране работата по подобрието на птицевъдството и поощрение на частната инициатива въ тази посока при перспективата да се получатъ въ сравнително много кратко врѣме значително по-голѣми придобивки за народното ни стопанство, отколкото отъ свиневъдството.

За организирането на пазаритѣ нѣма да говоря. Смѣтамъ, че съществуващитѣ организации за износа на яйцата и дадената концесия на английската компания сж достатъчна гаранция, че произведенитѣ въ страната яйца и птици за износъ не ще останатъ безъ пазаръ.

Разбира се, че държавата има дълга да подкрепя мощно всѣка кооперативна инициатива въ тази областъ. Ние не можемъ да не желаемъ да видимъ търговията на яйца и птици централизирана въ ржцетѣ на организиранитѣ въ *ййчарски кооперации* и *птицевъдни дружества* производители, за да оставатъ въ тѣхни ржце значителнитѣ печалби, които се реализиратъ при износа на яйцата и птицитѣ. Задача на общественитѣ организации като Българското земледѣлско дружество, Общия съюзъ на земледѣлскитѣ кооперации, агрономическото съсловие и всички кооперативни дѣйци е да заработятъ между земледѣлското население и постепенно да го организиратъ, тъй както това е станало въ Дания, Ирландия и други напреднали земледѣлски страни. Кредитнитѣ кооперации въ селата биха могли да изиграятъ една благотворна роля въ това отношение, поемайки върху си събирането на яйцата за обща продажба.

На държавата пѣкъ предстои разрѣшението на нѣколко важни задачи.

Преди всичко да осигури кокошкитѣ на производителя отъ *моръ*. Това е най-голѣмата прѣчка за развитието на птицевъдството. Ежегоднитѣ загуби отъ разни болести, по птицитѣ, особено отъ *кокошата холера*, която често взема широки размѣри и унищожава масово кокошкитѣ на цѣли села, сж огромни. Редовното и често появяване на този страшенъ бичъ за птицевъдството намалява постоянно броя на птицитѣ, понижава тѣхната продуктивностъ и причинявайки голѣми щети на селскитѣ стопанства, обезсърдчава хората. За бързото прекратяване и ограничаване на кокошата холера трѣбва да се взематъ извънредни, енергични мѣрки. Предвиденитѣ въ закона за ветеринарно-санитарната служба и полиция мѣрки не сж достатъчни. Министерството на Земледѣлието би трѣбвало да предвижда ежегодно значителни суми за премии на ония стопани, които откриватъ появилата се болестъ и донесатъ на ветеринар.-санитарната властъ, която отъ своя страна трѣбва да вземе най-бързи и радикални мѣрки за ограничаване и прекратяване на болестъта.

Крайно необходимо е, освенъ това, чрезъ просвета, давана посредствомъ беседи, курсове и масово разпространение на печатни брошури и упжтвания за естеството на болестъта и мѣрките за предпазване отъ нея, да се привлече вниманието на самото население и се организира за борба съ кокошата холера. Докато самото население не разбере, че кокошата холера се разнася най-лесно чрезъ умрѣлитѣ отъ холера кокошки, изхвърляни най-небрежно изъ двора, по улицата, въ рѣката и пр. и не се свикне да ги изгаря или поне закопава дълбоко въ земята, за да не могатъ да ги изравятъ кучетата, всички мѣрки на властъта ще останатъ не напълно ефикасни.

Втората важна задача на държавата, респективно Министерството на Земледелието е да се погрижи за *прибирането на кокошките въ курници*, особено през студеният зимни месеци. Докато кокошките сж принудени да прекарват и най-студеният зимни нощи на открито по дървета или въ съвсемъ неподходящи студени и влажни помещения, какъвто е случая почти въ всички стопанства у насъ, за едно доходно птицевъдство и дума не може да става. Най-ценни сж зимните яйца, защото цената на пресните яйца през зимата е 2 — 3 пжти по-висока, отколкото през лътото; но зиме кокошките носятъ само, ако сж прибрани въ сухи, не много топли и запазени отъ течение на въздуха курници. Такива курници у насъ сж рѣдкостъ, а за създаване помещения на кокошките въобще никой не се грижи. Ето защо упжтване на населението въ това направление, улесняване съ планове за евтини целесъобразни курници и упжтвания за построяването имъ; раздаване на премии отъ органите на Министерството на Земледелието на ония стопани, които построятъ такива и други подобни мѣрки ще допринесатъ твърде много за повдигането на птицевъдството.

Като *трета* важна задача на Министерството на Земледелието считамъ следната: *даване масови упжтвания на населението върху развъждането на кокошките, целесъобразното имъ хранене, особено през зимата, и правилното отгледване на пилетата* чрезъ специални беседи, сказки и курсове, уреждани отъ агрономите въ селата, чрезъ специални практически птицевъдни училища и особено чрезъ масово разпространение на популярна литература по птицевъдство. Въ тоза отношение се прави твърде малко. А безъ елементарни поне познания по птицевъдството нашите земеделски стопани не ще бждатъ въ състояние да поставятъ последното на рационални начала и да добиятъ максимални доходи отъ домашните птици.

Горните мѣрки, приложени въ по-широкъ мащабъ, могатъ да допринесатъ твърде много за увеличаването броя на кокошките въ страната и, до известна степенъ, за повдигането на тяхната носливостъ. Ала това съвсемъ не е достатъчно за издигането на нашето птицевъдство до оная висота, която отговаря на значението му за народното ни стопанство. За постигане на тази последна целъ е необходимо приложението на една система отъ по-специални мѣроприятия.

Преди всичко необходимо е да се даде на населението една *по-нослива* кокошка, а въ нѣкои райони и една по-едра кокошка за месо и яйца. Това последното се диктува отъ пазарните условия, които ще се подобрятъ още повече съ сключването на договора за концесията за износъ на преработени продукти отъ свинско месо, по силата на който ще се построятъ хладилници въ страната, а нашите морски пристанища ще се свържатъ съ голѣмите консумативни центрове на домашни птици посредствомъ параходи-рефрижератори.

Известно е, че носливостъта е не само расово, но и индивидуално качество. Ето защо погрешно е да се смѣта, че чрезъ масовото разпространение на една опредѣлена по-яйценосна кокошка раса, каквато е напр. италианката, ще се постигне напълно горната целъ. При всѣка раса има повече или по-малко носливи индивиди. Тѣ трѣбва да се откриятъ, за да бждатъ широко използвани чрезъ методично развъждане, за създаване на яйценосни фамилии. Такива по-силно яйценосни индивиди има и между нашите *мѣстни кокошки раси*, които за съжаление сж все още непроучени, макаръ че сж най-подходящи за нашите природни и селскостопански условия. Изучването на мѣстните кокошки раси, изолирането на чисторасови представители отъ разните мѣстни отродия или раси, които сж разпространени въ отдѣлните райони на нашата страна, откри-

ването на най-яйценоснитѣ и отличаващитѣ се съ други желани качества индивиди и използването имъ за създаване и изолиране на яйценосни *крѣвни линии* — всичко това не е по силитѣ на отдѣлния стопанинъ. За това се изискватъ специална подготовка, методъ за изследване, удобства за работа и пр. Ето защо тази важна работа за повдигането на нашето птицевъдство — изолиране на чисторасови яйценосни фамилии отъ мѣстнитѣ и чужди подходящи за нашитѣ условия кокоши раси, може да се извърши само въ една добре уредена и обзаведена *централна птицевъдна опитна станция*.

Една подобна птицевъдна опитна станция ще приеме, освенъ това, опити за облагородяване българскитѣ мѣстни кокошки и въ друго направление, безъ при това тѣ да изгубятъ ценнитѣ качества, които притежаватъ — издържливостъ на атмосферни неслоди, противоустойчивостъ на заболѣвания, невзискателностъ къмъ храната. Сжщата станция ще установи, съ положителностъ, това което отдавна трѣбваше да бжде установено — коя отъ развъжданитѣ въ България чуждестранни кокоши раси, особено за месо, е най-подходяща за нашитѣ условия. Чрезъ кръстосване на мѣстнитѣ кокоши раси съ нѣкои чуждестранни, птицевъдната опитна станция ще се опита да ги подобри или евентуално да създаде една нова пригодна за нашитѣ природни и селско-стопански условия кокоша раса, съчетаваща ценнитѣ качества на нашата мѣстна кокошка, съ едно по-голѣмо живо тегло, по-голѣма скорозрѣлостъ и по-доброкачествено месо.

Най-после централната птицевъдна опитна станция ще установи чрезъ опити, кои храни сж най-добри и стопански най-износни при нашитѣ условия за храненето на кокошкитѣ презъ зимата съ целъ да се усили тѣхната носливостъ презъ зимнитѣ месеци, когато яйцата иматъ най-висока цена.

Естественото мѣсто на една такава централна птицевъдна опитна станция е при новия скотовъденъ институтъ на агрономическия факултетъ въ София, гдето, освенъ че има подходящо мѣсто и всички други удобства за научни изследвания съ животни, но не ще липсва никога и подготвенъ ръководенъ персоналъ. Откриването на една такава централна птицевъдна опитна станция именно при скотовъдния институтъ на агрономическия факултетъ има още и това преимущество, че ѝ се гарантира по-продължително съществуване, едно трайно и постоянно компетентно ръководство — две условия, безъ които е невъзможна каквато и да било резултатна научна опитна работа. Практическиятъ задачи за разрешаване ще се задаватъ, съ огледъ на нуждитѣ на земледѣлското стопанство, отъ Министерството на Земледѣлието, което ще трѣбва да построи обзаведе и поддържа станцията. Разрешаването на поставенитѣ задачи ще се предоставя на заведващия станцията професоръ по скотовъдство. Птицевъдната опитна станция ще служи сжщевременно и за извършване на научнитѣ наблюдения на института.

Организирана по този начинъ централната птицевъдна опитна станция ще даде очакванитѣ резултати, като разрѣши най-бързо и компетентно възложенитѣ ѝ задачи, а за построяването и обзавеждането ѝ ще бждатъ необходими сравнително малко сръдства, защото ще бждатъ използвани научнитѣ лаборатории на института.

При така организираната централна птицевъдна опитна станция въ бждаще биха могли да се откриватъ курсове по птицевъдство, и евентуално едно *практическо птицевъдно училище* по подобие на тѣзи при птицевъднитѣ опитни станции въ Gröllwitz при Halle a/S, Gödölö при Будапеща и др., гдето синове и дъщери на земледѣлски стопани съ по-голѣми птицевъдни

стопанства да могат да добият практическа подготовка по птицевъдство.

Централната птицевъдна опитна станция ще бъде същевременно и едно централно място за произвеждане на автентичен расовъ разплоденъ материалъ съ високи производителни способности, който ще служи за откриване на провинциални *опитни кокошарници* при държавните стопанства (училища, заводи за добитъкъ, овощни и лозови разсадници и др.) и при частни изолирани стопанства, признати отъ държавата за *развъдни центрове на домашни птици (образцови кокошарници)*.

Опитните кокошарници при държавните стопанства ще иматъ за задача да размножаватъ дадения имъ отъ централната птицевъдна опитна станция разплоденъ материалъ и, следъ като провѣрятъ неговите производителни способности (главно носливостта), да го разпространяватъ въ определения имъ районъ преди всичко за създаване на частни изолирани признати отъ държавата развъдни центрове за домашни птици (образцови кокошарници).

Признаването на частни стопанства отъ М-вото на Земледѣлието за развъдни центрове на домашни птици, които иматъ привилегията да произвеждатъ и продаватъ наредъ съ държавните опитни кокошарници автентиченъ разплоденъ материалъ и яйца отъ определената за района раса, е отъ особено значение за бързото и масово разпространение на подобрения и пуснати отъ централната птицевъдна опитна станция, чрезъ опитните кокошарници, расови домашни птици съ високи производителни способности.

Признаването на такива стопанства за развъдни центрове на домашни птици отъ държавата става по следния начинъ:

Изолирани частни стопанства, които желаятъ да бждатъ признати отъ държавата за развъдни центрове на домашни птици, сж длъжни по силата на специална

издадена за целта отъ Министерството на земледѣлието наредба, да се подложатъ на особенъ режимъ по отношение развъждането, отгледването и храненето на домашните птици; да изпълняватъ всички наставления на респективния държавенъ агрономъ; да развъждатъ само дадената имъ кокоша раса; да водятъ редовно възприетите книги и пр. Подложените на такъвъ режимъ въ продължение на една или даже две години стопанства, желаючи да бждатъ признати отъ държавата за развъдни центрове на расови домашни птици, се школуватъ най-всестранно подъ вещото ръководство на специалиста и подъ неговъ контролъ. Следъ изтичането на определения въ наредбата срокъ една специална комисия отъ вещи лица прецѣнява дѣйността на отдѣлните стопанства и добитите отъ тяхъ резултати и опредѣля, чрезъ обстоенъ докладъ, който се публикува въ отдѣленъ томъ, кои отъ участвувалите въ този особенъ продължителенъ конкурсъ стопанства сж се отличили и се признаватъ отъ държавата за развъдни центрове на расови домашни птици.

Признатите за развъдни центрове стопанства, освенъ обявената предварително въ наредбата *премия* отъ значителенъ размѣръ, получаватъ и привилегията да продаватъ расови разплодни домашни птици и яйца за разплодъ наредъ съ държавните опитни кокошарници. Тѣ се снабдяватъ, освенъ това, и съ специаленъ *дипломъ*.

Преимущества на този начинъ на школуване и поощрение на частната инициатива, който въ Дания и Швеция е далъ отлични резултати, особено въ областта на свиневъдството и говедовъдството, се състоятъ въ следното: при обявяването на наредбата за конкурса явяватъ се голѣмъ брой стопанства, желаючи да бждатъ признати отъ държавата за развъдни центрове, привлечени отъ привилегиите, които имъ се даватъ при издържане на конкурсъ и съблазнявани

отъ значително голѣмитѣ обявени премии. По този начинъ единъ голѣмъ брой частни птицевѣдни стопанства се подлагатъ на специаленъ режимъ; поставятъ се доброволно въ подчинение на агронома; работятъ подъ неговъ контролъ и по такъвъ начинъ въ продължение на една или две години се основно школуватъ. Макаръ голѣмото мнозинство стопанства да не бждатъ признати отъ държавата за развѣдни центрове и да не бждатъ удостоени съ премия, фактически тѣ сж станали образцови стопанства, оставатъ си за винаги такива и никога не ще се откажатъ отъ следвания редъ при развѣждането, храненето и отгледването на птицитѣ, преимуществата на който на практика сж видѣли въ собственитѣ си стопанства. При втори и трети конкурсъ тѣ сигурно ще бждатъ признати за развѣдни центрове.

За развѣдни центрове за расови домашни птици особено псдхождатъ изолиранитѣ стопанства, каквито сж по-голѣмитѣ чифлици, манастирскитѣ стопанства, нѣкои по-голѣми изолирани мелници, желѣзопжтни кантони и др.

Признатитѣ за развѣдни центрове стопанства ще представляватъ не само добри разсадници за разпространение на подобрени расови домаши птици и яйца, но същевременно и добри *демонстративни кокошарници*, гдето агрономътъ ще може да държи своитѣ курсове и прави демонстрации по птицевѣдство.

Създадатъ ли се опитни кокошарници при държавнитѣ стопанства и достатъченъ брой образцови кокошарници, като признати отъ държавата развѣдни центрове, може да се смѣта, че предусловията за една масова работа по повдигането на птицевѣдството въ селата сж на лице. Населението добива възможност да се снабди лесно, безъ особени трудности и рискове, съ подобенъ разплоденъ материалъ и яйца за разплодъ отъ опредѣлената за района раса. Самата масова работа по подобрението на кокошкитѣ въ селата е

вече по-трудна, поради невъзможността да се държатъ кокошкитѣ на отдѣлнитѣ стопани изолирани. Полесна е работата въ комасиранитѣ стопанства или такива съ голѣми заградени стопански дворове, но подобни стопанства въ България сж още рѣдкостъ. Отъ друга страна, съвсемъ погрешно би било да се препоръча на земеделския стопанинъ да затвори кокошкитѣ си въ единъ малъкъ заграденъ дворъ, както нѣкои граждани-любители на птицевѣдството правятъ, защото при такива условия поставено птицевѣдството не е доходно. Кокошката трѣбва да има просторъ, за да може да ходи и търси голѣма частъ отъ храната си въ природата. Едно птицевѣдно стопанство, отъ което се очакватъ доходи, а такива трѣбва да бждатъ всички селски птицевѣдни стопанства (любителскитѣ градски кокошарници съ луксозни кокоши раси могатъ да правятъ изключение), трѣбва обезателно да дава възможностъ на кокошкитѣ да ходятъ на широко: изъ стопанския дворъ, торището, градината, ливадитѣ и пр., гдето тѣ използватъ разнитѣ отпадъци въ стопанството и намиратъ множество зърна, изобилна паша, ларви отъ инсекти, червеи и др., които не само представляватъ безплатна храна и поевтиняватъ значително отгледването и храненето на кокошкитѣ, но същевременно подбуждатъ кокошката къмъ носене на повече яйца. Особено хранитѣ отъ животински произходъ иматъ това специфично действие. Птицитѣ и гжскитѣ пкъ изискватъ, освенъ това, и чиста текуща вода.

Ето защо работата въ нашитѣ села, гдето кокошкитѣ на съседни стопанства често се смѣсватъ и ходятъ заедно, работата по подобрението на домашнитѣ птици, е по-трудна. За да се получатъ ефикасни резултати, необходимо е непременно да се действува организирано и то едновременно съ всички стопани на дадено село. Най-успѣшно и съ най-голѣми изгледи за бързи и сигурни резултати би могло да се работи, ако се започне въ ония села, въ които е съсрѣ-

доточена агрономичната дейност на подвижните земеделски катедри и държавните агрономства. Тук трябва да се дадат отведнаж по-голям брой кокошки и яйца за разплод от установената за района раса, която за едно село трябва да бъде непременно само една, като същезременно се замънят отведнаж всички петли на селото съ расови такива. Това замъняване може да стане сравнително лесно и без много разходи, защото срещу новите расови петли ще се получат селските петли, които могат да бъдат продадени.

Селските кокошки, особено по-лошите носачки, ще бъдат постепенно замънени въ продължение на 2-3 год. съ новите расови такива.

Ако се действува радикално по този начин, ще могат постепенно да се създадат цъли села, които ще развъждат пуснатите от централната птицевъдна опитна станция расови птици, вместо най-разнообразните и неопределени мелези между множеството местни отродия и някои чуждестранни кокошки раси съ съмнителна развъдна стойност и неизвестна носливост.

От особено значение за издигането и подържането на нашето птицевъдство на подобающа висота сж *птицевъдните дружества*, съ по-голям или по-малък район на дейност.

Чрез редица поощрителни мерки тези дружества будят интереса у членовете си и ги напътват към по-рационално развъждане, отгледване и хранене на домашните птици; улесняват ги при снабдяването им съ разплоден материал и яйца за разплод от установената за района раса; подпомагат ги съ планове и упътвания при построяването на курници; чрез уреждане на районни изложби, свързани съ пазари за разплодни птици, посочват на членовете си какви типове домашни птици трябва да развъждат въ кръга на определените за района раси; чрез

раздаване премии при изложбите, поощряват най-усърдните птицевъди въ района, а чрез пазарите създават възможност за пласирането на произведения разплоден материал.

У нас такива дружества почти не съществуват. Нъкогашното общо за страната птицевъдно дружество въ София замре. Преди нъколко месеца се основа едно ново птицевъдно дружество въ Пловдив, което още не е проявило нъкакъв особен живот. Това е едно добро начало, но съ него не трябва да останемъ. Предвид голмото значение на птицевъдството за нашата страна, необходимо е да се зароди един интензивен дружествен живот и се развие една по-оживена дружествена дейност. Птицевъдните дружества съ съвсем малки райони не успват добре, но поне по едно птицевъдно дружество въ всеки агрономичен район би трябвало да има. Инициативата за неговото основаване трябва да излезе от агронома. Тези отделни птицевъдни дружества въ бъдеще ще трябва да се обединят въ едно *централно птицевъдно дружество* въ София и да станат негови колективни членове. На Българското земеделско дружество пъкъ ще се падне задачата да извърши това обединение на провинциалните птицевъдни дружества въ едно централно такова като *секция на Българското Земледълско Дружество*, което трябва да се стреми да обедини и привлече всички специални дружества под своя патронаж за съвместна работа по стопанското въздигане на страната. Дългъ на Министерството на Земледелието и държавните имоти пъкъ е да подкрепи най-широко подобна инициатива на Българското Земледълско Дружество.

И чрез уреждане на редовни *птицевъдни изложби*, свързани съ пазари за домашни птици, може да се направи твърде много за повдигането на птицевъдството въ страната.

Птицевъдните изложби, които могат да бъдат локални, районни, областни или съвместни с районна църковна страна, преследват следните цели:

1) Да се посочи на населението кои кокоши раси и кои типове се препоръчват за нашата страна или отделните райони и се поощряват.

2) Да се възбуди съревнование между птицевъдците в отделните населени места или райони.

3) Чрез награди да се поощрят ония стопани — птицевъди, които са положили особени грижи и старание при развъждането и отглеждането на домашните птици и са получили най-добри резултати.

Чрез свързаните с изложбите пазари на разплодни птици пък се улеснява значително пласирането на произведените в даден район расови птици, като същевременно се дава възможност на ония стопани, които търсят такива да си подберат най-подходящите за тях.

Големата полза от птицевъдните изложби се съзнава във всички страни и ний виждаме, че в понапредналите страни като, Германия, Франция, Англия, Белгия, Дания, Холандия, Ирландия и др. ежегодно се уреждат безбройно много по-големи или по-малки птицевъдни изложби. У нас птицевъдни изложби почти не се правят. Преди години бяха уредени няколко общи птицевъдни изложби, които имаха повече любителски характер, но от близо 15 години насам не е уредена нито една птицевъдна изложба.

Големите птицевъдни изложби с районна църковна страна за сега нямат за нас никакво значение; от по-големо значение са районните птицевъдни изложби, каквито периодически би трябвало да се уреждат във всички агрономически райони с средствата предвидени за подобни цели в държавния и окръжния бюджети. Българското Земледелско Дружество също не би трябвало да остава на страна при подобни иници-

иативи; нещо повече, то би трябвало първо да вземе инициативата за туряне началото за редовно уреждане на птицевъдни изложби в отделните агрономически райони.

Най-после, за да се постави птицевъдството като един доходен отрасъл на земледелското стопанство, а не на любителски начала, във някои страни практикуват *премиране на отделни частни стопани* които доказат, чрез редовно водене на дадените им книги за прихода и разхода, *доходността (рентабилността)* на своите птицевъдни стопанства.

Събирането на побудните птицевъди, особено тези организирани в птицевъдни дружества, на конференции, на които да се четат реферати и обсъждат злободневните въпроси, засещащи дейността на дружествата по подобрието на птицевъдството и др., са от особено голямо значение. Ето защо от мърдавните места (агрономства, земледелски катедри), трябва да се взема, от време на време инициативата за свикването на такива конференции на птицевъдите в околийския или окръжния град, като се издействуват известни улеснения (намаление 50%) при пътуването по Българ. Държав. Железници.

Препоръчаните мерки за повдигането на птицевъдството, във големата си част, не са трудно изпълними, стига да се действа настойчиво, с любов към работата и постоянство във продължение на няколко години. Необходимите за прилагането на изложените по-горе мероприятия парични средства, също така, не са големи и биха могли да се отделят и при днешната финансова криза, стига да се съзнае необходимостта от бързото повдигане на птицевъдството.

Подхванати на широко и едновременно от Министерството на Земледелието, Подвижните земледелски катедри и агрономства, от Българското земледелско дружество, от Общия съюз на българските земе-

дѣлски кооперации и другитѣ кооперативни съюзи, отъ селскитѣ кооперации, отъ сръднитѣ, практическитѣ, зимнитѣ и допълнителнитѣ земледѣлски училища; при съдѣйствието на научнитѣ скотовѣдни институти при агрономическия факултетъ на университета и при едно умѣло ржководство, препоръчанитѣ мѣроприятия не могатъ да не доведатъ до бързи и сигурни резултати.

Нека се надѣваме, че отъ мѣродавнитѣ мѣста ще се схване голѣмата роля, която може да изиграе нашата кокошка за превъзможването на финансовитѣ затруднения, които преживѣва нашата страна, и че чрезъ бързи мѣрки за повдигане на нашето птицевѣдство и необходимитѣ за случая жертви, ще се достигне въ най-скоро врѣме поне до едно *удвояване износа на яйцата*, което ще означава ежегодно внасяне на нови 750,000,000 лева чужда валюта въ нашата страна.

И тогава нашиятъ левъ ще се носи съ още по-голѣме сигурностъ върху крилетѣ на нашата кокошка, а неговиятъ стабилитетъ не ще се пази вече отъ една слаба черупка, като тая на яйцето, а отъ една желѣзна броня, която ежегодно ще става все по-масивна и здрава.

